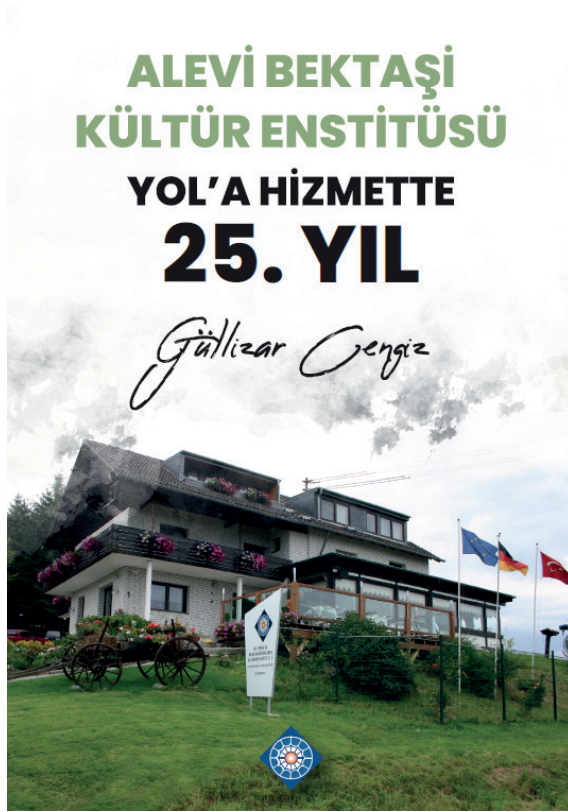


Cengiz, Güllizar. *Alevi Bektaşî Kültür Enstitüsü Yol'a Hizmette 25. Yıl* (2023). Köln: Önel Druck und Verlag. 395 s. ISBN: 978-3-946681-00-7.

Bülent AKIN *



* Doç. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı, bulentakinedb@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-7668-8644.

Geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısından itibaren çeşitli kesimlerden araştırmacıların dikkatini cezbetmeye başlayan Alevilik-Bektaşilik alanındaki çalışmalar, giderek akademik çevrelerin yanı sıra inanç mensuplarının da hem araştırma hem sivil toplum örgütleri inşa etme bağlamında misyon üstlendikleri bir mecrada devam etmiştir. Bu anlamda geçtiğimiz yüzyılın son çeyreği Alevilik-Bektaşilik araştırmalarının yanı sıra, köylerinden yurt içi ya da yurt dışında çeşitli kent merkezlerine göç eden Alevi-Bektaşî topluluklarının modern kentli yaşam içerisinde geleneklerini muhafaza etme ve sürdürmenin yanında statülerini koruma ve belirleme gayretinin en yoğun olduğu dönem olmuştur. İnanç mensuplarının bu gayretinin günümüzde de sürdüğünün altını çizmekte fayda vardır. Bilhassa Türkiye'nin yanı sıra dünyanın çeşitli ülkelerine dağılan Alevi-Bektaşî nüfusunun nasıl bir araya gelebileceği, geleneksel yaşantısını korumayı ya da yeni yaşam koşullarına adapte olup geleneksel yaşam tarzını güncellemeyi başarıp başaramayacağı sorusu hemen hemen her Alevi veya Bektaşî bireyin zihnini meşgul eden ortak bir kaygı olarak karşımıza çıkmıştır. Elbette bu geçiş sırasında modern kentli yaşam ve buna paralel yaşanan teknolojik gelişmeler içerisinde geleneksel yapısını muhafaza etmeye çalışma gayreti sadece Alevi-Bektaşî inancına mensup toplulukların karşılaştığı bir problem olmamıştır. Bu durumdan hemen hemen her din, mezhep, tarikat ya da inanç kendi payına düşeni almış ve almaya devam etmekte olup bunlar içerisinde bahse konu adaptasyon sürecinde başarılı olanlar olduğu kadar yozlaşan ve dejenere olanların da azımsanamayacak bir çoğunlukta olduğu aşikârdır. Bu ortak problem, inanç mensupları arasında mensubu olunan inanç adına daha fazla sorumluluk alınması gerektiği çıkarımının yaygınlaşmasını sağlamıştır. İşte böylesine karmaşık bir süreçte, Alevi-Bektaşî toplumu içerisinde de hem sosyolojik ve kültürel hem de bilimsel sorumluluklar almaya çalışan bireyler ve bu bireylerin hayata geçirdikleri kurumlar oluşmaya başlamıştır. Güllizar Cengiz ve o dönem kendisini destekleyen önemli şahsiyetlerin gayretleriyle kurulan *Alevi Bektaşî Kültür Enstitüsü* de bu süreçte Alevi-Bektaşî toplumunun sözünü ettiğimiz kaygılarına yurt içinde ve yurt dışında hem sosyokültürel hem de bilimsel açıdan çözümler üretmek amacıyla kurulan bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. İşte *Alevi Bektaşî Kültür Enstitüsü Yol'a Hizmette 25. Yıl* adlı kitap, bu kurumun 25 yılını ve Güllizar Cengiz'in yarım asra yakın hizmet ve gayretleri sırasındaki deneyimlerini kendi kaleminden okuyuculara sunduğu bir eser olarak literatüre kazandırılmıştır. Eserin Türkçe ve Almanca olarak

yayımlanması ise Alevilik-Bektaşılık çalışmalarının uluslararası düzeyde temsili açısından ayrıca dikkate değer önemli bir adımdır¹.

2023 yılının Nisan ayında basılan *Alevi Bektaşî Kültür Enstitüsü Yol'a Hizmette 25. Yıl* adlı eser; “Önsöz” ve “Giriş” kısımlarının ardından sırasıyla “Kalktı Erenler Horasan'dan Sökün Eyledi”, “İlimden Gidilmeyen Yolun Sonu Karanlıktır”, “Yolca Giden Yorulmaz: İnanç, Bilim ve Kültürün Hizmetinde” ve “Bir Hoş Seda Bırakanlar, Canların Gönlündeki Enstitü” başlıklarından müteşekkil dört ana bölüm ve eserin en sonunda bulunan “Ekler” kısmından (395 sayfa) oluşmaktadır.

Eserin “Giriş” kısmında (ss. 1-14); Alevi-Bektaşî inancının temel yapısı, ocaklarla kurumsallaşması ve Babagan Bektaşiliği gibi inanç sistemine dair temel konuları ele alan Alevilik-Bektaşilik hakkında geneli özetleyen bir bilgi aktarımına yer verilmiştir.

Kitabın “Kalktı Erenler Horasan'dan Sökün Eyledi” başlıklı 1. bölümü (ss. 15-39), deyim yerindeyse Alevilik tarihinden günümüze kurulmuş bir köprü mahiyetindedir. Bu bölümde, Selçuklular döneminden Osmanlı'ya Alevi topluluklarının tarihsel süreçteki durumlarını özetleyen satırların ardından Cumhuriyet dönemi ve Aleviliğin köyden kente göç serüveninin başladığı geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen toplumsal değişimler, sıkıntılar, mücadeleler ve çözüm arayışları yazarın bizzat gözlemleri ve deneyimleri eşliğinde ele alınmıştır. Bölümün sonunda 20. yüzyılın son çeyreğinde Alevi-Bektaşî inancına mensup toplulukların kurumsallaşma çabalarının Türkiye ve Avrupa'daki mahiyeti bir anlamda birinci ağızdan aktarılmıştır. 1950'li yıllarda başlayan kurumsallaşma sürecinin 1990'lı yıllar sonrasında yoğunlaştığı ve köy derneği yapısından çıkıp daha sistemli bir hale geldiği hakkında örneklerle bilgi verilmiştir. Yazar bu bölümü “yola hizmet etme aşkının” kaynağının köyde babasının tesiriyle onun dizinin dibinde başladığını ifade eden ve Almanya'da kurumsallaşma gayretleriyle önce Mahmut Gülçiçek ve Haydar Kök'ün öncülüğüyle belli bir seviye getirdikleri çalışmalarının Derviş Tur, Sabit Yıldız, İsmail Elçioğlu, Ahmet Aydemir, Ali Rıza Gülçiçek gibi birçok önemli isimle sürdüğünü ve nihayet 1995 yılında

1 Kitabın almanca için bk. Güllizar Cengiz, *Alevitsch Bektaschisches Kulturinstitut 25 Jahre Dem Weg Verpflichtet*, Köln: Önel Druck und Verlag, 430 s. 2023. ISBN: 978-3-94668-101-4.

Strazburg'da bir Alevi derneğinin toplantısındaki hararetili konuşması karşısında Irene Melikoff'un kendisine “*Bana bak, sen akıllı başında, eğitilmiş bir kadımsın. Bu böyle anarşist bir biçimde bağırıp çağırarak başkalarını alt ederek Alevi Bektaşiliği bir yere götüreceğini mi sanıyorsun? Bunun yöntemi bu değil. İlmî olmayan bir şeyin sonu yoktur.*” (ss. 32-39) sözlerinin Alevi Bektaşî Kültür Enstitüsü'nü kurma fikrini oluşturduğunu aktardığı satırlarla tamamlamıştır.

Eserin “İlimden Gidilmeyen Yolun Sonu Karanlıktır” başlığını taşıyan 2. bölümü (ss. 40-70), Alevi Bektaşî Kültür Enstitüsü'nün kuruluşundan bugüne geçen zaman içerisindeki faaliyetlerini konu edinmiştir. Bu bölümün en dikkat çekici özelliği gerek yurt içindeki gerekse yurt dışındaki diğer Alevi-Bektaşî kuruluşlardan farklı olarak bilimsel bir çizgide kurulan Alevi Bektaşî Kültür Enstitüsü'nün bu anlamda oluşan eksikliği önemli ölçüde doldurmak hedefiyle yola çıktığı uzun yolculuğunun ilk 25 yılında bu doğrultuda ortaya koymuş olduğu başarılı faaliyetlerin detaylı bir biçimde ele alınmış olmasıdır. Bu çerçevede Güllizar Cengiz, Enstitü'nün kuruluş hikâyesi ve kurucularını; bilim, kültür ve inanç adına hizmet etmek için kutsal mekân yaratma gayretlerini ve bu doğrultuda Kadıncık Ana Dergâhı'nın kurularak hizmete başlamasını ve Almanya'da bir ilk olan bu dergâhın temsil ettiği misyon ve hizmetlerini okuyucuya aktarmıştır. Yine bölümün “Hizmet İçin Yeni Kurumlar: Bektaş-i Veli Vakfı” adlı alt başlığında (ss. 69-70) Enstitü'nün akademik ve kültürel faaliyetlerine destek sağlamak için kurulan Bektaş-i Veli Vakfı'nın kuruluş hikâyesi birincil kaleminden nakledilmiş, bölümün sonunda ise Enstitü ile paydaş olan ve ortak faaliyetlerde bulunan diğer Alevi-Bektaşî kurumlarına yer verilmiştir.

Yazar, “Yolca Giden Yorulmaz: İnanç, Bilim ve Kültürün Hizmetinde” başlıklı 3. bölümde (ss. 71-258), Alevi Bektaşî Kültür Enstitüsü'nün kuruluşundan bugüne kadar gerçekleştirmiş olduğu bilimsel, kültürel ve inançsal etkinlik ve faaliyetler konu edinmiştir. Bu bölümde Enstitü'nün Bonn kentinde gerçekleştirmiş olduğu “I. Uluslararası Alevilik Bektaşilik Sempozyumu” ile Köln'de gerçekleştirilen “II. Uluslararası Alevilik Bektaşilik Sempozyumu” hakkında bilgiler aktarıldıktan sonra yapılan seminerler, çalıştaylar, konferanslar, paneller, toplantı ve anma etkinliklerine yer verilmiştir. Yine bölümün alt başlıklarında projeler, Enstitü'nün paydaş kurumlarla gerçekleştirdiği bilimsel etkinlikler, kitap ve dergi yayını, burslar, kültürel etkinlikler ve inançsal faaliyetler, sosyal projeler ve destekler hakkında görsellerle desteklenen önemli bilgiler aktarılmıştır. Bu bölümün sonunda ise bir anlamda kitabın Sonuç

kısmı yerine yazılmış olan “Yirmi Beş Yılın Bir Hasbihali” başlığı altında (ss. 253-258) yazarın kaleminden hedeflerin ne kadarının gerçekleştirilebildiği duygusal bir özeleştirici üslubuyla kaleme alınmış ve gerçekleştirilen bütün faaliyetler Enstitü’nün penceresinden yorumlanmıştır.

Kitabın “Bir Hoş Seda Bırakanlar, Canların Gönlündeki Enstitü” adlı 4. bölümünde ise (ss. 259-353) Alevi Bektaşî Kültür Enstitüsü’nün kuruluşundan günümüze kadar geçen zaman diliminde emeği geçen ve hizmet eden inanç mensubu canların, inanç önderlerinin, bacıların ve bilim insanlarının Enstitü hakkındaki düşünce ve hatıralarını konu edilmiştir. Bu bölümün ardından Enstitü ile ilgili resmî evraklar, basın haberleri, sempozyum ve arşiv belgelerine ait görsellerin yer verildiği “Ekler” kısmıyla (ss. 354-392) kitap tamamlanmıştır.

Alevi Bektaşî Kültür Enstitüsü’nün kuruluşundan itibaren geçen 25 yıllık zaman zarfını konu edinen eser; aslında Aleviliğin geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısından itibaren nasıl bir yol kat ettiğini, inanç mensuplarının değişen yaşam koşullarına adapte olma süreçlerini ve değişik mecralardaki mücadelelerini Avrupa’da bilimsel ve kültürel anlamda rüştünü ispat etmiş olan bir kurumun olgunlaşma süreci üzerinden özetleyen özgün bir eser olma vasfına sahiptir. Yazarın, Aleviliğin yarım asırlık bir dönemini Türkiye ve Avrupa olmak üzere iki ayrı perspektiften değerlendirmesi ve yaşanmışlıklar üzerinden aktarması ise eserin orijinalliğine önemli ölçüde katkı sunmuştur. Böylesine uzun ve zorlu bir süreci yaşanmışlıklarla tek bir kitaba sığdırmayı başarak mütevazı üslubuyla okuyucunun dikkatine sunan Güllizar Cengiz’e bu kıymetli yapıtıdan dolayı teşekkür ediyoruz.